

10. 10. 11. 11.

10. 11.

DISSERTATIO CIRCULARIS
EX IURE NATURÆ, DIVINO ET ECCLESIASTICO

DE

OFFICIO PRINCIPIS

CIRCA

RELIGIONEM

ET SALUTEM ÆTERNAM

SUBDITORUM,

PRÆSIDE

IOH. IACOBO MOSER,

S. Regiæ Majestatis Porusicæ Consiliario intimo,

Academiæ Directore & Professore Iuris primario

die 31. Maji

in Auditorio Jctorum

defenden da

à

MICHAELE CHRISTIANO BARNWASSER,

Bütovia-Pomerano.

FRANCOFURTI ad VIADRUM,

Typis PHILIPPI SCHWARTZII, Acad. Reg. Typ.

M DCC XXXVIII.

*Monita
prelimina-
ria.*

Thema pro materia Dissertationis periodice à nobis electum est fori mixti, imo, ut verum fateamur, maxima ex parte Theologicum, cum Magnates de huius generis actionibus non nisi Deo rationem soleant reddere; quia vero idem Thema & à Scripторibus Iuris Naturæ & à Scripторibus Iuris Ecclesiastici inter alia Imperantium Officia pertractari solet, nobis quoque ex Cathedra Iuridica verba de hac materia facere fas esse arbitramur. Monemus autem in limine, nihil nobis rei esse neque cum Sententiæ, quod nulla Imperantibus cura incumbat circa Religionem & Salutem æternam Subditorum, præcipui sive Autoris sive Fautoris Illustris, neque cum eorum, qui istum sequuntur, personis, quæ amicæ nobis fuerunt, sunt & erunt semper; in ipsius vero dogmatis veritatem atque fundamentum modeste inquirendi licentiam ipse nobis lubens concessurus esset, si viveret adhuc, dictus Vir Illustris, & si fas fuit quibusdam Scripторibus nostri temporis, ab omnibus omnium Religionum & Ætatum hominibus dissentire, nobis quoque fas esse debet, communem Sententiam tueri. Denique nostro iudicio facile hic carere poteramus Iure Naturæ, ubi & de universali Praxi uniformi & de mente Divina constat resp. ex revelatione, ne tamen quis existimet, ac si tanti momenti essent, quæ ex dicto Iure proferuntur, placet, eius contrarium ostendere. Cum vero paucis admodum paginis includamur, missa prolixiori Sententiæ nostræ deductione, mox ad Dissentientium argumenta nos convertimus, monstraturi, ruinoso ea inniti fundamento, sive spectes Ius Naturæ atque Divinum revelatum, sive Praxin Principum Evangelicorum æque ac Catholicorum.

*Sytema
Dissentien-
tium. Off.
cium Do-
ctoris.* §. 2. Qui ergo nullam Principi curam Religionis & salutis æternæ subditorum incumbere statuunt, ita ratiocinantur: Homines, ut ad veram felicitatem & præsentis & futuræ vitæ perveniant, indigere Doctore atque Principe: Doctorem pro scopo habere felicitatem tam alterius, quam huius vitæ, & quidem

quidem quoad hanc præcipue internam, quæ consistat in possessione quietis animæ adeoque intendere eum sapientiæ amorem & obsequium cum ratiocinio: Media eius esse persuasiones, ratiocinia, adhortationes, consilium, exemplum proprium &c. omne vero id, quod vel parum accedat sive ad pœnam, sive ad vim externam, longe abesse à Doctore &c. &c.

§. 3. Quantum vero ad Principem, distinguendum esse aiunt Dissidentibus inter Principem qua talem & inter Principem, qua Hominem & qua Christianum; duobus modis posterioribus consideratum obligari eum æque, ac alios Homines atque Christianos, ut aliis bono exemplo præeat eaque amoris officia impleat, per quæ alii reddantur meliores; qua Principem vero plane ipsi non incumbere neque internam neque æternam Subditorum felicitatem, sed de externa solum huius vitæ felicitate eum esse sollicitum & in primis cavere, ne illa turbetur.

Et Principis, quatenus.

§. 4. Probatio huius thesios ita adornatur: 1. Cum Deus permiserit, ut homines Respublicas formarent & Imperantes sibi constituerent, voluisse utique simul, ut Principes tantum salutem ac felicitatem populi externam, tanquam finem & scopum, respicerent. 2. Populum ipsum in transferendo dominio haud alium intendisse finem, ex natura humana facile colligi.

Probatio ex origine Imperiorum.

§. 5. Pergunt Dissidentibus: Imperantem intendere timorem & obedientiam sine ratiocinio, sive, officium eius consistere in coactione pœnali vel disciplinari; media vero, quæ ipsi ad hoc obtinendum suppetant, esse partim Leges, partim Pœnas, non autem ratiocinia.

Et mediis eorum.

§. 6. Ex hisce præmissis colligitur: Cum officia Doctoris atque Principis differant & respectu finis & respectu mediorum, hinc recte colligi, quod nec Doctor simul esse possit Princeps, nec Princeps simul Doctor.

Doctor & Princeps differunt.

§. 7. Addunt: Cum pœnis ac legibus tantum Princeps suos subditos cogat & haud ratiocinetur, actus saltem voluntatis, non intellectus, imperio Principis esse subiectos: Nam intellectum nullas pari pœnas, nec earum esse capacem, ignorare Leges, respicere coactionem, sed ratiocinio, persuasionibus, rationibus, palpabilibus in viam debere reduci,

Quænam actiones imperio Principis subiaccant?

§. 8.

DISSERTATIO: DE OFFICIO PRINCIPIS

applicatio ad Religionem, quae est intellectus, esse debet libera, §. 8. Propius vero theses suas ad officia Principis circa Religionem ita applicant, Religionem intendi felicitatem alterius vitae atque intellectu percipi id, quod ad ipsam consequendam sit necessarium. Sicuti vero unicuique competat facultas eligendi, quo modo quave professione sustentationem huius vitae sibi parare suamque hanc terrenam felicitatem promovere queat; ita multo magis cuivis eandem quoque facultatem eligendi media ad aeternam felicitatem consequendam relicta esse debere, cum unusquisque de se ipsa rationes reddere teneatur.

et mediocrum Principum competentiam non sapax est. §. 9. Urgent porro: Ipsa media adipiscendi felicitatem veram consistere in eo, partim, ut virtutibus litemus, affectusque, quantum permittat natura humana, suppressimus, ac iis resistamus, partim, ut sequamur id, quod quoad credenda & agenda S. Scriptura inculcat. Utrumque nec poenis, nec coactione externa obtineri: Non poenis, quia his nemo reddatur sapientior; non coactione externa, propterea, quod S. Scriptura omnibus data ac revelata sit, ita, ut quilibet ex ipsa, quid agendum, quidve omitrendum sit, discere atque comprehendere possit.

Consektaria opposita sententia. §. 10. Denique (contrahenda enim nobis sunt vela,) obiciunt, quod religio, si subiecta esset potestati Principis, à mereo casu fortuito dependeret, quam Princeps profiteretur, ratio atque revelatio frustranea forent, neque inique egissent Imperatores Echnici, Christianorum persecutores &c. Hac, nisi fallimur, summa est ratiociniorum, quibus utuntur, qui à nobis dissentiunt, quorumque iam à nobis examen est suscipiendum, ita tamen, ut ea pratermittamus, quae monenda essent circa ideam Doctoris eiusdemque scopi atque mediocrum, etsi neque paucæ neque leves ibi se nobis offerant rationes dubitandi de veritate Sententiae hac quoque in parte nostrae oppositæ.

Officia Homini, Christiani & Principis non sunt §. 11. Existimamus autem, mox in limine impingi atque tale fundamentum generale supponi, ex quo non nisi erroneæ conclusiones possunt consequi, dum scilicet in Principe & Principe divelluntur officia Homini, Christiani atque Principis. Sane & hic valebit effatum Christi: Quæ Deus coniunxit, homo ne separet

§
divellenda,
sed coniun-
genda.

separet, & cum Principem ne concipere quidem in animo liceat, nisi simul concipias Hominem, neque Principem Christianum, nisi quoque Hominem Christianum, officia Hominis Christiani & Principis non equidem erunt confundenda, bene vero coniungenda, cum & ipsi Dissidentes in tantum recte monent, quod, licet in una persona officia Principis & Doctoris non debeant esse coniuncta, vel potius non debeant confundi, nec tamen esse debeant opposita, sed potius sibi invicem manus porrigere, tanquam unum eundemque scopum præfixum sibi habentia, adeoque si Homo qua talis teneretur, promovere aliorum hominum felicitatem, & si Christianus teneretur, ipsi hi characteres finisque iis propositus indispensabilem etiam Principi qua tali (1) necessitatem imponunt, tanto magis eum scopum promovendi, quanto magis Princeps præ aliis Hominibus atque Christianis facultatibus ad id pollet; hoc si omittat, sane neque Hominis neque Christiani officium implevisse censendus est. Idem agere hic nobis videntur Dissidentes, ac si de homine loquentes eundem nunquam considerare vellent, quatenus consistit ex anima & corpore simul, sed si mox animam separatim vellent spectare, mox vero corpus; ita vero nemini hominum neque visus, neque auditus, neque gustus, neque olfactus, neque tactus competent, nam omnia hæc neque in solum corpus cadunt, neque in solam animam, bene vero in corpus animæ iunctum; sic etiam, quæ Principi qua tali non incumbent, incumbunt tamen omnino qua simul homini & Christiano. Contrarium vero pugnare & cum ratione & cum revelatione mox probabimus.

§. 12. Scilicet concedunt Dissidentes, intendisse Deum in creatione humani generis eius felicitatem; iam vero, si hanc intendit, non potuit non eam intendere semper, ubique, quovis modo & utramque, internam æque ac externam, idque eo magis, quo magis externa hominis felicitas promoveretur per æternam, quoque magis boni homines, cives, patresfamilias & subditi efficiuntur, quibus salus æterna non in ore & calamo tantum est, sed etiam in mente & corde, per consequens intendit etiam Deus T. O. M. ut Principes utram-

Voluit Deus, ut Princeps promoveat subditorum salutem æternam.

(1) Conf. §. 28.

que felicitatem in tantum promoverent, in quantum media ipforum se porrigunt ad hunc finem obtinendum.

*Idem volue-
re homines.*

§. 13. Idem quoque colligimus ex ipsa hominis natura: si enim homo studiosus est suæ felicitatis, sique homines existimarunt, eos solos sibi non sufficere pro hoc scopo obtinendo, sed Principe ad id opus esse; sane etiam in Principem omne id transfussisse censendi sunt, quod quocunque modo facit ad felicitatem hominum æternam promovendam, idque iterum eo magis, quo maior magisque durabilis est felicitas vitæ æternæ præ felicitate huius vitæ.

*Princeps
etiam ra-
tiocinatur.*

§. 14. Porro, etsi non ignoremus L. 7. ff. de LL., Legis virtus est, imperare, vetare, permittere, punire, exinde tamen nullo modo sequi arbitramur, ac si Princeps semper intendat obedientiam absque ratiocinio, potius & prudentia & humanitatis & officiorum Christiani regulis convenire censemus, si Legi noviter conditæ addatur adæquata ratio, ex qua subditi possint cognoscere, necessariam, saltem utilem, esse Legem, ut eo facilius sua Legi colla subdant, eaque, quæ sunt sui officii, adimpleant. Innumeris hæc thesis nostra exemplis Legislatorum prisca & moderni temporis, Leges circa Sacra atque Civilia ferentium, nititur, quos omnes vel ignorantia vel confusionis officiorum Doctoris atque Principis arguere superciliosum admodum & in Solipforum Monarchiam relegandi hominis indicium esset.

*Non solum
timorem
intendit,
sed & amo-
rem.*

§. 15. Solum ergo timorem non intendunt nisi Caligulae similes, cuius Philosophiam fuisse notum est: oderint, dum metuant; rectius vero sensit Augustissimus Imperator Josephus, qui Symbolo usus est: *Amore & Timore*, atque ita deum Deum, cuius imaginem gerunt Imperantes, repræsentant & ad eius Regiminis longe perfectissimi regulam se componunt, si prius lenibus utantur mediis, his autem non sufficientibus, tunc demum acrioribus & si operam dent, ut intellectum Subditorum prius in suam pertrahant sententiam, quam voluntatem.

*Principi
suppetunt
alia quoque*

§. 16. Denique nec ea, quæ de Mediis Principi competentibus disseruntur, nobis probantur, sed admodum manca videntur; nonne enim Principi Præmia quoque suppetunt, iis
NOA

CIRCA RELIGIONEM ETC. SUBDITORUM.

Non solum largienda, qui Juri positivo morem gerunt, verum & illis, qui officia sua Jure Divino aut alias debita præ aliis implent? nonne in Principis facultate sunt alia Media, Subditis neque per modum Legis neque per modum Pœnæ proponenda, quibus si ex arbitrio libero utuntur, intellectus eorum æque illustratur, ac voluntas flectitur, e. g. institutio Scholarum aliarumque occasionum, ubi ingenia formantur? Et sic ratiociniis ipsis quoque uti Principes iam diximus; conferantur ex antiquis Legibus Novellæ Justiniani, ex recentioribus integræ Centuriæ Legum Potentissimi Regis nostri in diversis edita.

media præter Leges & Pœnas,

§. 17. Si ergo non solis pœnis ac legibus Princeps utitur, sed & ratiocinatur, sique Principi media suppetunt, quibus intellectus hominis potest excoli adeoque hominum felicitas, in quantum ea ex intellectu pendet, promoveri, non quidem imperio Principis subjicitur intellectus, neque opus est circa ipsum pœnis, legibus & coactione, officia tamen dantur Principis circa illum ipsum.

etiam rationibus, quibus intellectus excolitur.

§. 18. Hisce vero præsuppositis apparet, posse omnino in una persona conjuncta quoque esse officia Doctoris atque Principis, cum respectu finis non differant, sed unum eundemque scopum præfixum habeant, fatentibus ipsis Dissidentibus, felicitatem scilicet hominum; si vero inter hanc felicitatem velint distinguere, aut falsum erit, quod tamen ipsi tradunt, unum ipsis esse scopum, aut uterque, & Princeps & Doctor, curam habeat felicitatis cum externæ, tum internæ, hujus & illius vitæ. Nec est, quod Papisimum, Pharisaïsum, Papocæsariam, Monachisimum &c. timeas; originem enim hæc debent confusione officiorum atque mediorum totali, non conjunctioni officiorum, vel praxi mediorum & Principi & Doctori communium. Nos Professores ipsimet agimus Civium Reipublicæ nostræ Doctores felicitatis humanæ externæ, internæ, æternæ, eodemque tempore iidem agimus Rectores ejusdem Reipublicæ Scholasticæ; ibi utimur ratiociniis, amore, exemplo &c. hic iterum ratiociniis, iunctis tamen legibus atque pœnis; annon verò hæc probe conveniunt? Nam autem à Principe in hoc tertio solum differimus ut minus & minus, quæ verò naturam rei non mutant.

Officia Doctoris & Principis possunt esse conjuncta.

§. 19.

Ergo Religionis curam habere debet Princeps.

§. 19. Generalibus hisce præmissis adeo facilis est responsio ad ea, quæ Religionem propius tangunt, ut porissimam partem officii nostri in eo consistere censeamus, monstrare consensum ipsorum Principum. Breviter ergo tantum replicamus, invertendo argumenta: quia Princeps ex intentione Dei & Hominum curare debet salutem subditorum æternam & ut eorum intellectus iustas sibi de hac vera felicitate conceptus formet, iis quoque principiis imbuatur, per quarum praxin contendere licet ad hanc ipsam felicitatem, ideo Principi incumbit utique cura huius salutis.

Recte libertas circa Religionem circumscribitur.

§. 20. Porro non solum ipsa facultas eligendi, quomodo quave professione quis sustentationem huius vitæ sibi parare suamque hanc terrenam felicitatem promovere queat, Legibus omnino quodammodo circumscripta est; quis enim diceret, licere, cuicumque lubet, cerevisiam coquere, cauponari, mercaturam vel officia in pagis exercere, metalla fodere, &c. fatendum potius est, omnia hæc ad certas domus, loca, personas &c. esse restricta; sed & electo quodam vitæ genere ubilibet iteram Leges ad sunt, in Rebus publicis bene ordinatis tantum non omnibus vitæ generibus præscriptæ, ad quas se componere debent & tyrones & magistri, quæ Leges in specie quoad tyrones occupantur præcipue circa intellectum eorum, atque normam dant, qua ratione is formari debeat ita, ut hi tyrones aliquando revera & felicitatem propriam & bonum publicum per hoc ipsum vitæ genus promoverent. Iam si circa hæc sollicitum esse oportet Principem, multo magis ipsi incumbit, Legibus latis cavere, ne dum Subditi Religionem vel plane negligunt, vel spurios sibi de ea conceptus formant, & singulorum æterna felicitas & scopus Societatis Ecclesiastica, cuius Præsidium gerit Princeps, impediatur. Atque adeo non sunt opposita, de se ipso rationem Deo reddere & Legibus à Principe circa Religionem latis parere, ut potius de hoc quoque Deo Subditi gravissimas reddaturi sint rationes, si Leges circa Religionem & salutem æternam latis propria sua culpa reddant minus efficaces, aut profusus frustraneas.

§. 21.

CIRCA RELIGIONEM ETC. SUBDITORUM.

9

§. 21. Quantum denique ad media perveniendi ad felicitatem veram atque æternam attinet, alia nobis in S. Scriptura traduntur, scilicet Justificatio per vivam fidem in Christum & Sanctificatio, interim de his quoque verum quidem est, quod ea neque legibus neque pœnis subjaceant; verum autem & hoc est, plura Principi esse media, tantum in intellectum humanum influxum habentia, ut cum non vi, sed sponte, in suas partes trahant. Ex. gr. Principis est, constituere Doctores, dirigere Societatem Ecclesiasticam, permittere, protegere, præmia largiri &c. iam si Doctores constituat vere pios, quorum intellectus Divina luce perfusus est, quorum voluntas a sola voluntate Divina pendet, qui primi in exercitium deducunt id, quod alios docent, qui insatiabili affectu, Regnum Dei plantandi in cordibus hominum, reguntur, qui non sufficere existimant, publice e suggestu verba ad populum facere, sed & domi quærunt eos, qui vel sacra publica flocci habent, vel informatione specialiori indigent, qui animas, non crumenas, hominum anhelant &c. Doctorum eiusmodi medio, experientia teste, plures & plurimi homini redduntur vere pii adæque æternæ felicitatis capaces; porro si Princeps in id incumbat sedulo, ut regimen Ecclesiasticum, cultus publicus atque privatus, docendi denique ratio &c. quam proxime accedat ad scopum Societati Ecclesiasticæ præfixum, qui vero non est alius, quam æterna hominum felicitas, iterum hæc ipsa felicitas insigniter promovetur; idem dicendum est, si Princeps iis, quibus animæ suæ cura est, permittat ea, quæ sibi conducere pro salvanda ea existimant, Divinisque non contrariantur literis, si pios protegat, foveat, commendet &c. impios coercet atque tales terminos redigat, ut saltem nocere nequeant & quæ sunt huius generis alia.

Princeps habet media promovendi salutem æternam Subditorum.

§. 22. Ultimum, quod afferitur, argumentum omnium maximam præ se ferre videtur speciem; at i. eodem modo ad id respondere possumus, quo utuntur Dissidentes in decisione Quæstionis: quid si Doctor vel ipse Princeps recidant in stultitiam? quid si tyrannidem exerceat Princeps? quid si alio modo scopum Reipublicarum & translati in Principem dominii plane inventat? Tristis quidem omnino casus est, qui tamen regulam non subruit, neque ullam Religioni ipsi eiusdemve veritati vim inferit; fac enim, Principem colere aut introducere exercitium Religionis, quam erroneam reputas, in promptu remedium est, migra & quære tibi locum, ubi ea, quam pro vera habes, Religio permittitur, sic nulla conscientie tuæ vis inferatur, nullumque in illud imperium exercetur. 2. Nimum probat hoc argumentum, quia procederet contra Sacras Literas, seu paulo post apparebit. 3. Non peccarunt Imperatores ethnici in eo, quod studiosi fuerunt propagandæ Religionis, sed quod falsam propagarunt spurioque procedendi modo usi sunt.

Nihil absurdum fuit ex hac sententia.

§. 23. Et hæc sufficienter quoad Ius Naturæ; accedimus iam ad Ius Divinum & primo quidem Veteris Testamenti. Ibi vero i. habetur Esa. 49, 23. non tam præceptum, quam prophetia & promissio: „Erunt Reges nutritii tui, quod dicitur, quamvis plus in recessu habeat, quam id, de quo nos agimus, tamen omnino commode huc referuntur (1), neque nos movet recentiorum quorundam

Firmatur hæc ex Iure Divino Textum

(1) vid. §. 27.

B

dant

dam Ictorum responsio: solum Christum esse Nutricium Ecclesiæ. Hæc enī non sunt opposita, sed subordinata. Sic etiam solus Christus est Pastor Ecclesiæ suæ. Idem tamen Ipsemet homines constituit Pastores; solus S. Spiritus nos ducit in omnem veritatem, eundem tamen in finem Doctores quoque a Sanctissimo Salvatore ordinati sunt.

*Exemplum
Veteris*

§. 24. Porro nota sunt exempla Iosifæ 2. Reg. 23, 3. & 2. Chron. 34, 31. Affæ 2. Chron. 15, 12. — 15. Ioiadæ denique 2. Chron. 23, 16. fœdus inter Deum populumque pangentium de requirendo Jehova ex toto corde & ex toto animo adeo, ut quisquis non requisitus esset Jehovam, Deum Israël, morte afflicendus esset, sive parvus, sive magnus, sive vir, sive femina. Frustra vero hic obijcitur: a Regibus Israël non licere argumentari ad Reges nostri temporis? quasi vero: nonne hunc quoque in finem Libros veteris Testamenti nobis proposuit Deus T. O. M. ut exemplo nobis sint ea, quæ de moribus Deo probatis neque in novo Testamento abrogatis ibi deprehendimus.

*atque Nobis
Testamenti.*

§. 25. In Novo vero Fœdere non equidem specialis quædam dispositio deprehenditur de officio Principis circa Religionem, sed nec ea opus est, quia prima Religionis Christianæ principia secum vehunt, quod omnis homo de salute proximi debeat esse sollicitus & impossibile est, Principem esse posse verum Christianum, neque tamen curam gerere salutis æternæ Subditorum. Contra Dissidentes, cuilibet hominum incumbere curam salutis suæ æternæ; iam vero secundum effectum Christi proximum amare debemus velut nosmet ipsos, ergo etiam studiosi esse æternæ eius salutis: quinam vero Principi qua tali proximi sunt, nisi eiusdem Subditi?

*Firmatur
denique Prae-
xi & Confes-
sione prisco-
rum Impera-
torum,*

§. 26. Addimus denique tertio loco argumentis hæcenus propositis ipsam Principum Christianorum confessionem, quamvis ex longe plurimis ob penuriam chartæ unam alteramve tantum producere queamus. Ita vero c. g. Lib. 1. Tit. 1. Codicis Iustiniani agit de summa Trinitate & fide Catholica, in cuius L. 3. pr. Imperatores Theodosius & Valentinianus: „Decere, aiunt, „arbitramur Nostrum Imperium, Subditos Nostros de Religione commonescere: (ecc. Doctorem!) „ita enim & pleniorē adquirei Dei ac Salvatoris Nostri Jesu Christi, si benignitatem possibile esse existimamus, si quando & Nos pro viribus Ipsi „placere studuerimus & Nostros Subditos ad eam rem instituerimus „ (vides ite- rum Doctorem!)

*ex recentio-
ribus Ger-
manicis
confessione
Principum
Evangelico-
Reformato-
rum,*

§. 27. Ex recentioribus temporibus audiamus Serenissimos harum Terrarum moderatores Religioni Evangelico-Reformate addictos, Ita vero Ser. Elector Io- hannes Sigismundus in Confessione Fidei: Nachdem: „ Herr Johann Sigis- mund, Marggraf zu Brandenburg „ bey Sich gnädigst erwogen, daß unter allen Fürstlichen Considerationen und Gedanken freilich die allererste und notwendigste sey, weil doch Gott der Allmächtige die Könige zu Regern und die Fürsten zu Seugammen seiner lieben Kirchen verordnet, mit allem Ernst darob zu seyn und dahin zu trachten, damit das reine klare Wort Gottes allein aus dem Brunnlein Israelis, ohne alle Menschliche Sägung, ohne allen Sauerteig falscher irriger Lehre, ohne allen Zusatz und Abbruch, in Kir- chen und Schulen möge gelehret und geprediget, die heiligen Sacramenta auch

auch nach der Einsetzung des Herrn Christi, ohne alle Papißische Superstition und abgöttische, oder von menschlicher Uebacht erlichete Ceremonien, aus-
 gepändert und also der wahre Gottes Dienst recht und wohl, allein nach
 Form und Norm der göttlichen heiligen Schrift, möge besellet und auf die
 liebe Posfertät gebracht werden. Und über das Er. Churfürst. Gn. bey sich
 gnädigst betrachtet, wie der milbberiche barmherzige Gott, welcher allein Ge-
 walt hat über der Menschen Königreiche und giebt sie wem er will, Er. Chur-
 Fürstl. Gnaden so viel Fürstenthümer, Land und Leute untergeben, und in
 stolzer Ruhe, wie die Schrift rehet, bisanhero väterlich erhalten, damit
 dieselbe vor allen Dingen, nebens dem zeitlichen Schutz, auch die Geistlichen
 Güter und Schätze durch das gepredigte reine Wort Gottes und rechten selts-
 gen Brauch der heiligen Sacramenten zu ihrer Seeligkeit erlangen und be-
 halten mögen; ic. Sic quoque Rex Noster Potentissimus in der erneuert.
 u. erweilt. Verordn. über das Kirch. u. Schulwesen d. d. 1735. 6. Jul.
 Fügen hiemit jedermänniglich zu wissen, wie Uns zwar zum allergnädigsten
 Gefallen gereicht, daß an einigen Orten Unsers Königreiches und Landen des-
 nen heilsamen Verordnungen, welche der *Internorum* wegen in Kirchen und
 Schulen theils von Uns Selbst, theils von Unserm höchstseligen Herrn Vater
 und Groß-Vater glorwüirdigsten Andenkens zur Erbauung und Erweiterung
 des Reiches Christi in Unsern Landen ergangen und publiciret worden, al-
 lergehorhamsft nachgelebet wird; Wann aber Unsere Landes-Väterliche
 Sorgfalt hauptsächlich dahin gerichtet bleibet, daß die Erkänntnis und Furcht
 Gottes von Jugend auf Unsern Unterthanen eingepflanzt und in Unsern
 Landen allenthalben und bey Jedermann mehr und mehr gegründet und
 ausgebreitet werde ic.

§. 28. Ex Evangelico-Lutheranis prodeat Serenissimus Christophorus, Wür-
 tembergia Dux, qui in der Landes-Ordn. Tit. 1. Von Gottes Wort und
 Predigten zu hören inder alia ait: So haben wir hierauf als ein Christlicher
 Fürst und damit Unsere von Gott befohlene Unterthanen durch Unsere ver-
 ordnete Pfarrer, Prediger und Kirchen-Diener mit Fleiß zu dem GottesWort
 und deselbigem Ehre gezogen, und ihrer Seelen Heil auch Seeligkeit geför-
 dert werden möchten, nachfolgende Ordnung sürgenommen. „ In primis
 vero quadrant huc Verba Ill. Comitum Henrici II. Rutheni, Lineae Senioris. in der
 Verordnung von Beschaffenheit / wie auch Amt und Pflicht derer Pre-
 digen, Scholdiener und Haus-Väter d. d. 1720. 28. Febr. ibi: Nachdem die
 allgemeine Christen-Pflicht, (ecce Principem & Christianum unum, non
 divinum,) Krafft deren ein jeder alle sein Vermögen dahin anzuwenden schul-
 dig ist, daß das Reich Christi ausgebreitet und des Satans Reich zerstöret
 werde, auch uns verbindet, aus wohlmeinender Liebe dahin zu sorgen, daß
 Unsere Unterthanen zu wahrer Erkänntnis ihrer selbst und Gottes gebracht,
 „ und also zeitlich und ewig glücklich gemacht werden mögen; „ so haben Wir,
 nach reifler Überlegung und mit Zuziehung unsers Ministerii, nachfolgende
 Ordnung aufsetzen und im Namen Gottes drucken und publiciren lassen, da-
 mit Leher und Zuhörer sich darnach richten, diese letztere eine Anleirung, wie
 sie sich und die Ihrigen zu Hause erbaren sollen; daran haben, jene aber
 wissen

Evangelico-
Luthera-
rum.

wissen mögen, wie sie sollen beschaffen seyn; wenn sie das Amt eines Seelens Hirten in Unserm Lande verwalten wollen &c.

*§ Romano-
Catholico.
rmo.*

§. 29. Polcis denique Catholicorum quoque Confessionem? Et hæc adest, ita enim in Tractatibus super Pace religiosa integrum Corpus Catholicorum apud LEHMANNUM (1): Ein Landes-Fürst, Regent und Obrigkeit wären von Gott gesetzte Schützer und Beschirmer der Christlichen Religion und Gottesdienstes, deren Obrigkeitlichem Amt, die Unterthanen bey der uralten Catholischen Religion handzuhaben, eingebunden und wie sie denen, so ihrer Unterthanen Nahrung Eingriff und Abtrag zuzufügen unterstehen; ihr freventliches Fürnehmen ins Werk zu stellen nicht verstaten sollen, desto mehr wären sie zu hindern und zu wenden schuldig, daß die Unterthanen nicht fremder Religion, die ihnen an der Seeligkeit schädlich, befallen und folgen. Sic quoque Maximilianus, Bavarie Dux, in Proemio Constitutionum Provincialium ex hypothese sua ait: Daß Wir zu Gemüth geführt und bey Uns reiflich erwogen, daß Unser von Gott tragendes Landesfürstliches Amt und Beruf fürnehmlich in dem besteht, damit in Unsern Fürstenthumben und Landen, nechst Beförderung der Ehre des Allerhöchsten und Handhabung Unserer uralten wahren allein seligmachenden Catholischen Religion &c. Idem sentiunt omnes omnium Religionum Principes, testibus Ordinationibus Provincialibus, præsertim Evangelicorum, ubi primo loco tantum non ubique conspicitur Titulus sive de Deo, sive de Verbo Divino, sive de studio Pietatis,

*Conse-
quenzia
opinionis ad-
versæ.*

§. 30. Sane stance opinione Dissidentium non posset non exinde sequi Principes nostros Evangelicos esse iniustissimos Invasores alienorum Jurium, Tyrannosque Conscientiarum, dum non circa externam solum Disciplinam Ecclesiasticam, sed & circa Interna, prout hæc voce utitur Potentissimus noster, Leges condunt. In primis vero Beatorum nostrorum Reformatorum benedictæ memoriæ ita indelebilis macula adspergitur & id, quod ipsi egere in honorem Dei atque salutem æternam tot myriadum animarum, tanquam crimen, quo non minus reperitur, (utitur ipsis Dissidentium verbis,) traducitur.

Conclusio.

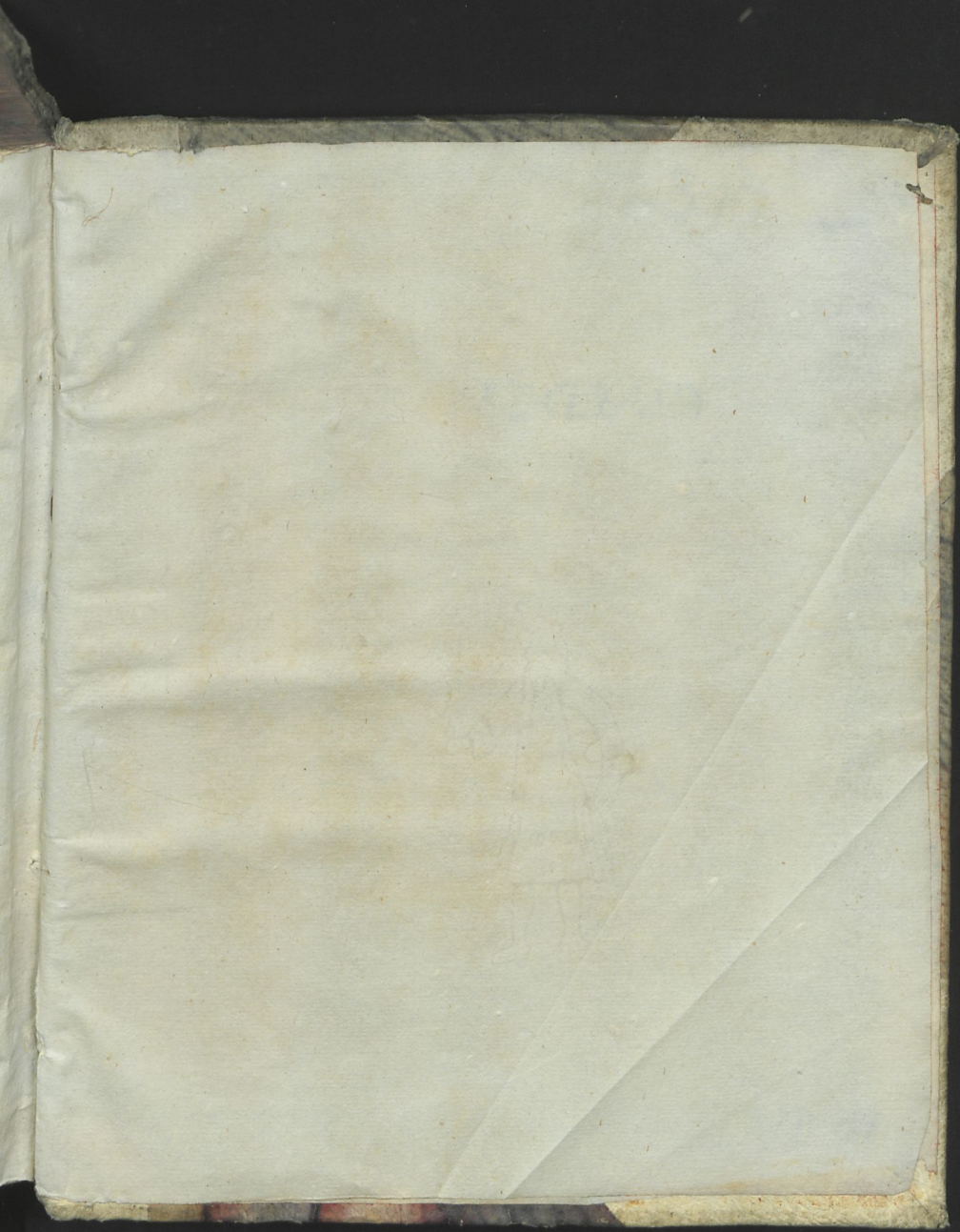
§. 31. Obsignamus has nostras Meditationes verbis omnium Sratuum Evangelicorum, quæ in Scripto A. 1555. die 21. Jun. Imperatori exhibitio deprehenduntur: zum 3. so ist kein ungläubiger Jude, Türk oder Heyd, welcher anders Vernunft und einen geringen Eysen hat seiner Religion; er wolte, daß er alle Menschen möchte zu sich ziehen und seiner Religion anhängig machen &c. wievielmehr sollen wir, so rechte Christen seyn wollen, denken Gott der Allmächtige bey Verlierung ihrer Seelen Seeligkeit solches befohlen; aus Christlicher Lieb des gesinnet und geneigt seyn. Hæc si vera sunt, quid de Religione Dissidentium tenendum sit, ipsi viderint.

(1) de Pas. Relig. Lib. 1. Cap. 23. p. 11. 50.

NB. Dum hæc nostra sub prælo sudant, edocemur, Casp. Ach. BECKIUM de Principe Christiano æternæ Subditorum Salutis Curatore d. scriuisse; libellum vero ipsum nondum inspicere licuit: monendum hoc esse ducimus, ne, si forte iisdem argumentis uteremur, nos alieno vitulo arasse quis existimet.

c,
co
&
e

67315

X242817

VD 17

24

DISSERTATIO CIRCULARIS
EX IURE NATURÆ, DIVINO ET ECCLESIASTICO

DE
OFFICIO PRINCIPIS
CIRCA

RELIGIONEM
ET SALUTEM ÆTERNAM
SUBDITORUM,

PRÆSIDE
IOH. IACOBO MOSER,

S. Regiæ Majestatis Porussicæ Consiliario intimo,
Academiæ Directore & Professore Iuris primario

die 31. Maji
in Auditorio Jctorum
defenden da

MICHAELE CHRISTIANO BARNWASSER,
Bürovia - Pomerano.

FRANCOFURTI ad VIADRUM,
Typis PHILIPPI SCHWARTZII, Acad. Reg. Typ.
M DCC XXXVIII.